

DOI: 10.59560/18291155-2026.3-294

ԲՈՐՅԱ ՉԻԼԻՆԳԱՐՅԱՆ
Եվրասիա միջազգային համալսարանի
իրավագիտության ամբիոնի հայցորդ

ԱՆՄԵՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՎԱՐԿԱԾԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՄԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ամփոփագիր

Սույն հոդվածում ուսումնասիրվում են անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրման իրավական նախադրյալներն ու գործառնական նշանակությունը: Հետազոտության նպատակն է պարզաբանել սահմանադրական ամրագրումից բխող՝ օրենսդիր, դատական և հանրային իշխանության մյուս մարմինների պարտականությունները և առաջարկել դրանց պահպանումը գնահատելու չափանիշներ: Համակարգային մեկնաբանության և համեմատական իրավական վերլուծության հիման վրա առանձնացվում են երեք փոխկապակցված նախադրյալներ՝ քրեական հետապնդման ընթացքում հանրային իշխանության լիազորությունները սահմանափակելու, օրենսդրական կարգավորման համար պարտադիր սահմանադրական պահանջներ սահմանելու և անձին մեղավորության կանխակալ վերագրումից ժամանակին պաշտպանելու անհրաժեշտությունը: Հոդվածում ներկայացվում են սկզբունքի՝ օրենսդրական կարգավորմանը, իրավական նորմերի մեկնաբանությանը, սահմանադրական վերահսկողությանը, իրավունքների պաշտպանությանը և հանրային իշխանության մարմինների վարքագծին վերաբերող գործառույթները: Դրանց բովանդակությունը պարզաբանվում է համապատասխան մարմնի կամ պաշտոնատար անձի իրավասության և սկզբունքի պահպանմանն ուղղված պարտականությունների հաշվառմամբ: Դատական ակտերի ու պաշտոնական հաղորդագրությունների գնահատման համար առաջարկվում են սուբյեկտային, փուլային, բովանդակային և լեզվական չափանիշներ: Դրանց կիրառումը ենթադրում է նախ պարզել անմեղության կանխավարկածի կիրառելիությունը, ապա, ըստ գնահատվող ակտի բնույթի, ուսումնասիրել ապացուցման բեռի բաշխումն ու անձի վերաբերյալ ձևակերպումները:

Մասնավորապես, գնահատվում է՝ վերջիններս արտահայտում են դեռևս ապացուցման ենթակա մեղադրանք, թե անձին վերագրում են արդեն հաստատված մեղավորություն: ՄԻԵԴ-ի վճիռների վերլուծությամբ տարբերակվում են տվյալ որոշումն ընդունելու համար ապացույցների բավարարության գնահատումը և մեղավորության վերջնական դատական հաստատումը: Պաշտոնական խոսքի առնչությամբ հիմնավորվում է ձևակերպումները դրանց ամբողջական համատեքստում գնահատելու անհրաժեշտությունը. առանձին բառերի մեխանիկական ստուգումը բավարար չէ սկզբունքի պահպանումը որոշելու համար: Առաջարկվող չափանիշները կարող են կիրառվել դատական ակտերն ու պաշտոնական հաղորդագրությունները նախապատրաստելիս, ինչպես նաև դրանց իրավական գնահատման ընթացքում:

Հիմնաբառեր. անմեղության կանխավարկած, սահմանադրականություն, սահմանադրական ամրագրում, գործառնական նշանակություն, ապացուցման բեռ, կիրառելիության չափանիշներ, պաշտոնական խոսք:

Ներածություն

Անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումը պետության մեղադրական լիազորությունների իրականացման համար սահմանում է պարտադիր իրավական սահմաններ: Դրանց հիմքում անձին անմեղ համարելու պահանջն է, քանի դեռ նրա մեղավորությունը չի հաստատվել օրենքով սահմանված կարգով՝ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով: Սահմանադրական այս երաշխիքը պարտադիր է քրեական վարույթն իրականացնող մարմինների և օրենսդրի համար: Օրենսդիրը չի կարող նախատեսել, իսկ իրավակիրառ մարմինը՝ կիրառել այնպիսի կարգավորում, որով ներկայացված մեղադրանքը կնույնացվի անձի մեղավորության հաստատման հետ:

Մեղավորության վերջնական հաստատմանը նախորդող որոշումներն ունեն ինքնուրույն առարկա և իրավական հետևանքներ: Ապացույցների բավարարությունն այդ դեպքում գնահատվում է լուծվող հարցին համապատասխան: Տվյալ որոշման հիմքերը հաստատող եզրահանգումը դեռևս չի լուծում անձի մեղավորության հարցը: Ուստի այդ որոշումների ուսումնասիրության ընթացքում անհրաժեշտ է պարզել, թե գնահատումը որքանով է պահպանվել մարմնի իրավասության և քննարկվող հարցի սահմաններում, ու արդյոք դրա պատճառաբանությամբ անձին չի վերագրվել արդեն հաստատված մեղավորություն:

Քրեական հետապնդման մասին հանրությանը տեղեկացնելու իրավասությունը պետք է իրականացվի անմեղության կանխավարկածի պահանջների պահպանմամբ: Սկզբունքը չի բացառում մեղադրանքի բովանդակության և վարույթի ընթացքի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակումը, սակայն այդ տեղեկություններով

անձին չի կարող վերագրվել արդեն հաստատված մեղավորություն: Անհրաժեշտ է հաշվի առնել տեղեկությունը հաղորդող մարմնի իրավասությունը և վարույթի այն փուլը, որին վերաբերում է հայտարարությունը, քանի որ այդ հանգամանքներն ազդում են արտահայտված դատողությունների իրավական իմաստի վրա:

Սահմանադրական ամրագրման գործնական նշանակությունը բացահայտվում է հանրային իշխանության մարմինների պարտականությունները տարբերակելիս: Օրենսդրի համար սկզբունքը չափանիշ է քրեադատավարական կարգավորումներ սահմանելիս, դատարանի համար՝ համապատասխան նորմերը մեկնաբանելիս և որոշումներ պատճառաբանելիս, իսկ պաշտոնական տեղեկություն հրապարակող մարմնի համար՝ անձին վերաբերող փաստերն ու գնահատականները ներկայացնելիս: Այս պարտականությունների հստակեցումն անհրաժեշտ է սահմանադրական երաշխիքի իրացումը գնահատելու համար: Դրանով է պայմանավորված հետազոտության արդիականությունը. քննության են առնվում այն իրավական պահանջները, որոնց կատարումը պետք է ապահովի անձի պաշտպանությունը մեղավորության կանխակալ վերագրումից:

Հետազոտության նպատակն անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրման իրավական նախադրյալները բացահայտելն ու այդ ամրագրման գործառնական նշանակությունը պարզաբանելն է: Ուսումնասիրության առարկան սկզբունքից բխող պարտականություններն են՝ իրավական կարգավորման և հանրային իշխանության գործունեության մեջ դրանց դրսևորմամբ: Այդ նպատակով քննվում են սահմանադրական պաշտպանության անհրաժեշտությունը, սկզբունքի գործառույթներն ու դրա պահպանումը գնահատելու հիմքերը: Մեթոդաբանական հիմքը կազմում են համակարգային մեկնաբանությունն ու համեմատական իրավական վերլուծությունը: Սահմանադրական նորմն ուսումնասիրվում է դրա իրացումն ապահովող կարգավորումների հետ միասին, իսկ ՄԻԵԴ-ի իրավական դիրքորոշումներն օգտագործվում են սկզբունքի կիրառելիությունն ու դրանից բխող պահանջների սահմանները պարզաբանելու համար:

1) Սահմանադրական ամրագրման իրավական նախադրյալները

Անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումը ստեղծում է սահմանադրական պատնեշ, որը հանրային իշխանությանը թույլ չի տալիս մեղադրանքը վերածել անձի մեղավորության իրավական կամ հանրային կանխակալ հաստատման: Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքը պարտադիր չափանիշ է նաև օրենսդիր իշխանության համար. քրեական հետապնդման ընթացակարգերը սահմանելիս օրենսդիրը կաշկանդված է հիմնական իրավունքի բովանդակությամբ:

ՀՀ սահմանադրական զարգացման պայմաններում անմեղության կանխավարկածի ամրագրման նախադրյալները ձևավորվել են մի քանի փոխկապակցված շերտերով: *Առաջինն անկախ պետականության և նոր*

սահմանադրական ինքնության ձևավորման պահանջն էր: 1995 թվականի Սահմանադրությամբ Հայաստանը հռչակվեց ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետություն, ամրագրվեց Սահմանադրության բարձրագույն իրավաբանական ուժը և դրա նորմերի անմիջական գործողությունը, ինչպես նաև մարդու իրավունքների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին և նորմերին համապատասխան: Այս միջավայրում անմեղության կանխավարկածի սահմանադրականացումը դարձավ նախկին պետականակենտրոն իրավամտածողությունից դեպի անձի իրավունքների գերակայության վրա հիմնված սահմանադրական կարգի անցնելու անհրաժեշտ բաղադրիչ[1]:

Երկրորդ նախադրյալը քրեական հետապնդման և պետական իշխանության նկատմամբ սահմանադրական վերահսկողության անհրաժեշտությունն էր: Անկախության սկզբնական շրջանում վերափոխվում էին արդարադատության և քրեական հետապնդման իրավական ու ինստիտուցիոնալ հիմքերը, ձևավորվում էին նաև նոր սահմանադրական չափանիշներ, որոնցով պետք է սահմանափակվեր հանրային իշխանության միջամտությունն անձի ազատությանը, պատվին, բարի համբավին և իրավական կարգավիճակին: 1995 թվականի Սահմանադրության 39-րդ հոդվածը երաշխավորում էր արդար դատաքննության իրավունքը, 40-րդ հոդվածը՝ իրավաբանական օգնության և պաշտպան ունենալու իրավունքը, իսկ 41-րդ հոդվածը՝ անմեղության կանխավարկածը՝ ներառյալ մեղադրյալի՝ իր անմեղությունը չապացուցելու կանոնը և չփարատված կասկածների մեկնաբանումը հօգուտ մեղադրյալի: Այս ընդգծումներից պարզ է դառնում, որ անմեղության կանխավարկածը սկզբնական սահմանադրական կարգավորմամբ հանդես է եկել ոչ թե միայն որպես մեկ քրեադատավարական կանոն, այլ որպես արդարադատության սահմանադրական երաշխիքների ամբողջական շղթայի մաս[2]:

Երրորդ նախադրյալը միջազգային իրավական պարտավորությունների և մարդու իրավունքների համընդհանուր չափանիշների ներգրավումն էր ազգային իրավակարգում: Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 11-րդ հոդվածը, Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 14-րդ հոդվածի 2-րդ մասը և Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրում են անձի անմեղ համարվելու իրավունքը մինչև մեղավորության օրինական ապացուցումը: ՀՀ Սահմանադրության մեջ այս սկզբունքի ամրագրմամբ ներպետական իրավակարգը կապվեց ոչ միայն սեփական

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, ընդունվել է հանրաքվեով 1995 թվականի հուլիսի 5-ին, ուժի մեջ է մտել 1995 թվականի հուլիսի 13-ին: Սկզբնական խմբագրություն, հոդվածներ 1, 4, 6 և 41 // ARLIS Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ. Պաշտոնական ինկորպորացիա. URL: https://arlis.am/hy/acts/1

[2] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, 1995 թվականի սկզբնական խմբագրություն, հոդվածներ 39–41:

սահմանադրական ինքնության, այլև մարդու իրավունքների միջազգային համակարգի հետ[1]:

Այս նախադրյալը ներառում է միջազգային իրավական չափանիշների սկզբնական ձևավորումը, ինչպես նաև դրանց հետագա զարգացումը միջազգային պայմանագրերի և իրավական մեկնաբանությունների շրջանակում: Քանի որ այդ չափանիշները ձևավորվել և զարգացել են տարբեր ժամանակահատվածներում, դրանց նշանակությունը հարկ է գնահատել սահմանադրական կարգավորումների զարգացման համապատասխան փուլի համատեքստում:

ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի թիվ 32 ընդհանուր մեկնաբանությունն անմեղության կանխավարկածի բովանդակությունը բացահայտում է որպես մարդու իրավունքների հիմնարար երաշխիք՝ շեշտելով, որ մեղադրանքի ապացուցման բեռը կրում է մեղադրող կողմը, մեղավորությունը չի կարող կանխակալ ենթադրվել, հանրային մարմինները պարտավոր են ձեռնպահ մնալ մեղավորությունը հաստատող հայտարարություններից, իսկ լրատվամիջոցները պետք է խուսափեն կանխավարկածը խաթարող լուսաբանումից[2]: Այս մեկնաբանությունը կարևոր է նաև ՀՀ Սահմանադրության մեջ սկզբունքի ամրագրման գործառնական իմաստը հասկանալու համար, քանի որ Սահմանադրության մեջ նորմի ամրագրումը պահանջում է ոչ միայն դրա տեքստային ճանաչում, այլև ապացուցման, դատական լեզվի և պաշտոնական հաղորդակցության համապատասխանեցում այդ չափանիշին:

1995 թվականի սահմանադրական ձևակերպումը եռատարր էր: Այն նախատեսում էր, որ հանցագործության համար մեղադրվողը համարվում է անմեղ մինչև դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով մեղավորության ապացուցումը, մեղադրյալը պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը, իսկ չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հօգուտ մեղադրյալի: Այս կառուցվածքը սահմանադրական մակարդակում միավորում էր երեք պաշտպանական շերտ՝ կարգավիճակային, ապացուցողական և մեկնաբանական: Կարգավիճակային շերտը պահպանում էր անձի անմեղ համարվելու իրավական վիճակը, ապացուցողականը՝ արգելում ապացուցման բեռի տեղափոխումը

[1] Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր, ընդունվել և հռչակվել է ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ի 217 Ա (III) բանաձևով, հոդված 11, մաս 1 // ARLIS: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/1896 : Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր, ընդունվել է ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի 1966 թվականի դեկտեմբերի 16-ի 2200 Ա (XXI) բանաձևով, ուժի մեջ է մտել 1976 թվականի մարտի 23-ին, հոդված 14, մաս 2 // ARLIS: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/18500 : Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա, Հռոմ, 4 նոյեմբերի 1950 թ., փոփոխված 11-րդ արձանագրությամբ, հոդված 6, մաս 2 // ARLIS Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ, պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/192808

[2] UN Human Rights Committee. General Comment No. 32, Article 14: Right to Equality before Courts and Tribunals and to a Fair Trial. CCPR/C/GC/32. Geneva: United Nations, 23 August 2007. 18 p., para. 30. URL: https://digitallibrary.un.org/record/606075?ln=en

մեղադրյալի վրա, իսկ մեկնաբանականը պահանջում էր չփարատված կասկածները լուծել հօգուտ անձի[1]:

Նշված շերտերի առանձնացումը բացահայտում է սահմանադրական պաշտպանության ամբողջականության պահանջը: Անմեղ համարվելու կարգավիճակի ճանաչումը պետք է ուղեկցվի ապացուցման բեռի պատշաճ բաշխմամբ և չփարատված կասկածների՝ հօգուտ անձի մեկնաբանմամբ: Հակառակ դեպքում կարգավիճակային երաշխիքը կարող է պահպանվել ձևակերպման մեջ, մինչդեռ դրա դատավարական ապահովման պայմանները՝ խաթարվել:

Այս կառուցվածքն ուներ գործառնական նշանակություն նաև օրենսդրության համար: 1998 թվականի քրեական դատավարության օրենսգիրքը, որը մշակվեց և ընդունվեց նոր սահմանադրական միջավայրում, ինկորպորացված խմբագրությունում նպատակների շարքում նախատեսում է, որ ոչ մի անմեղ անձ հանցանքի կատարման մեջ չկասկածվի, չմեղադրվի և չդատապարտվի, ինչպես նաև ոչ ոք անօրինական կամ առանց անհրաժեշտության չենթարկվի դատավարական հարկադրանքի միջոցների կամ իրավունքների սահմանափակման[2]:

2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների փուլում անմեղության կանխավարկածի տեքստային պահպանումը պետք է ընկալել որպես սկզբունքի սահմանադրական կայունության արտահայտություն: 2005 թվականի խմբագրությամբ Սահմանադրության 21-րդ հոդվածը կրկին ամրագրում էր նույն եռատարր կառուցվածքը՝ անմեղ համարվելու իրավունք, անմեղությունն ապացուցելու պարտականության բացակայություն և չփարատված կասկածների մեկնաբանում հօգուտ մեղադրյալի[3]:

Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջը և ՄԻԵԴ նախադեպային իրավունքը պետություններից պահանջում են ոչ միայն դատական վերջնական ակտից առաջ անձին մեղավոր չճանաչել, այլև դատական և պաշտոնական ձևակերպումներում չարտահայտել մեղավորության կանխակալ դիրքորոշում[4]:

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, 1995 թվականի սկզբնական խմբագրություն, հոդված 41: Տե՛ս ծանոթագրություն 2-ում նշված սկզբնաղբյուրը:

[2] Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, հոդված 2 // ARLIS Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ. Պաշտոնական ինկորպորացիա.
URL: https://www.arlis.am/hy/acts/68011

[3] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ փոփոխություններով, ընդունվել է 1995 թվականի հուլիսի 5-ի հանրաքվեով, փոփոխությունները կատարվել են 2005 թվականի նոյեմբերի 27-ի հանրաքվեով, հոդված 21 // ARLIS Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ. Պաշտոնական ինկորպորացիա. URL: https://www.arlis.am/hy/acts/75780

[4] Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա, հոդված 6, մաս 2 (տե՛ս ծանոթագրություն 4): European Court of Human Rights. *Allenet de Ribemont v. France*, application No. 15175/89, judgment of 10 February 1995, §§ 36–38 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914

2015 թվականի սահմանադրական բարեփոխման ընթացքում փոխվեց անմեղության կանխավարկածի տեքստային արտահայտման ձևը, որի ազդեցությունը սկզբունքի բովանդակության վրա անհրաժեշտ է գնահատել սահմանադրական երաշխիքների ամբողջ համակարգի շրջանակում: Գործող Սահմանադրության 66-րդ հոդվածը նախատեսում է միայն հիմնական բանաձևը. հանցագործության համար մեղադրվողը համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղքն ապացուցված չէ օրենքով սահմանված կարգով՝ դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով: Նախկին տեքստում առկա երկու լրացուցիչ տարրերը՝ մեղադրյալի՝ իր անմեղությունը չապացուցելու կանոնը և չփարատված կասկածների մեկնաբանումը հօգուտ մեղադրյալի, ուղղակիորեն չեն վերարտադրվել 66-րդ հոդվածում[1]:

Այս տեքստային սեղմումը կարող է առաջացնել երկու հակադիր մեկնաբանություն: Առաջին մոտեցման համաձայն՝ եթե Սահմանադրությունն այլևս բացահայտ չի նշում ապացուցման բեռի և կասկածների լուծման կանոնները, ապա այդ բաղադրիչները դուրս են մնում սահմանադրական անմիջական պաշտպանության տեքստային դաշտից և փոխանցվում են ընթացիկ օրենսդրությանը: Երկրորդ մոտեցման համաձայն՝ 2015 թվականի ձևակերպումը չի նեղացնում անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական բովանդակությունը, քանի որ դրա բաղադրիչները բխում են ոչ միայն 66-րդ հոդվածից, այլ նաև Սահմանադրության 3-րդ, 61-րդ, 63-րդ, 65-րդ, 67-րդ, 75-րդ, 76-րդ, 78-րդ, 79-րդ, 80-րդ և 81-րդ հոդվածների համակարգային կապից[2]:

Առավել հիմնավոր է երկրորդ մոտեցումը: Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը հանրային իշխանությունը սահմանափակում է հիմնական իրավունքներով և ազատություններով, 75-րդ հոդվածը պարտադրում է օրենքներով սահմանել հիմնական իրավունքների արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր, իսկ 81-րդ հոդվածը պահանջում է հիմնական իրավունքները մեկնաբանել՝ հաշվի առնելով ՀՀ վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան: Սահմանադրության 66-րդ հոդվածը պետք է մեկնաբանվի որպես հիմնական բանաձև, որի անհրաժեշտ բաղադրիչները բացահայտվում են Սահմանադրության մյուս երաշխիքների և միջազգային չափանիշների միջոցով[3]: Այս մեկնաբանությունը հիմնվում է նաև Սահմանադրության բարձրագույն իրավաբանական ուժի և հիմնական իրավունքների էության

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի փոփոխություններով, հոդված 66:

[2] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, հոդվածներ 3, 61, 63, 65, 66, 67, 75, 76, 78, 79, 80 և 81:

[3] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, հոդվածներ 3, 5, 66, 75, 80 և 81:

անխախտելիության սկզբունքի վրա: Հետևաբար, անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ձևակերպման համառոտությունը չի կարող հիմք ծառայել անմեղ համարվելու իրավունքի պաշտպանությունն ապահովող ապացուցման կանոններն ու երաշխիքները թուլացնելու համար:

Այս մոտեցման օրենսդրական կոնկրետացումը ներկայացված է ՀՀ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքում: 2021 թվականի քրեական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ հոդվածը ոչ միայն կրկնում է անմեղության կանխավարկածի հիմնական բանաձևը, այլև ամրագրում է, որ չապացուցված մեղավորությունը հավասարազոր է ապացուցված անմեղությանը, մեղադրյալը պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը կամ աջակցել վարույթն իրականացնող մարմնին, իսկ մեղադրանքի ապացուցման և պաշտպանության փաստարկների հերքման պարտականությունը հանրային քրեական հետապնդման դեպքում կրում են դատախազը և մինչդատական վարույթում նաև քննիչը: Այս օրենսդրական մանրամասնումը պետք է դիտարկել ոչ թե որպես Սահմանադրությանը փոխարինող կարգավորում, այլ որպես Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի գործառնական իրականացում[1]:

Այսպիսով, առաջարկում ենք անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրման նախադրյալները դիտարկել որպես փոխկապակցված հիմքերի համակարգ: Սահմանադրական ինքնության ձևավորումը որոշում է պետության և անձի հարաբերությունների արժեքային ուղղվածությունը, իշխանության սահմանափակման անհրաժեշտությունը՝ պաշտպանության պարտադիր բնույթը, իսկ միջազգային չափանիշների ներգրավումը՝ դրա բովանդակային հենքը: Վերլուծության գիտական արդյունքը այդ նախադրյալների կապի բացահայտումն է սահմանադրական պաշտպանության ամբողջականության պահանջի հետ: Կարգավիճակային, ապացուցողական և մեկնաբանական շերտերի համադրությամբ հիմնավորվում է, որ ձևակերպման փոփոխությունը պետք է գնահատել անձի անմեղ համարվելու իրավունքի իրացման անհրաժեշտ պայմանների պահպանմամբ: Այս հիմքով սահմանադրական զարգացման փուլերը ներկայացվում են որպես երաշխիքի հաստատման, պահպանման և իրականացման պայմանների կատարելագործման փոխկապակցված ընթացք:

2) Սահմանադրական ամրագրման գործառնական ուղղությունները

Անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումն ունի գործառնական նշանակության առնվազն հինգ հիմնական ուղղություն: Առաջինն

[1] Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2021 թվականի հունիսի 30-ին, ուժի մեջ է մտել ընդհանուր կարգով՝ 2022 թվականի հուլիսի 1-ից, հոդված 17 // ARLIS Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ. Պաշտոնական ինկորպորացիա. URL: https://www.arlis.am/hy/acts/154763

օրենսդրական ուղղությունն է: Սահմանադրության 75-րդ հոդվածը պարտադրում է, որ հիմնական իրավունքների իրականացման համար օրենքները նախատեսեն արդյունավետ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր: Սա նշանակում է, որ օրենսդիրը պարտավոր է քրեական դատավարության, ինչպես նաև սկզբունքի կիրառելիության շրջանակում՝ վարչական պատասխանատվության, կարգապահական վարույթների և հանրային տեղեկատվության ոլորտներում նախատեսել այնպիսի ընթացակարգեր, որոնք կբացառեն անձի մեղավորության կանխակալ վերագրումը: Օրենսդրական կարգավորումը չի կարող սահմանափակվել միայն դատավճռի կայացման փուլով, քանի որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի չպահպանման ռիսկերն առաջանում են նաև ձերբակալման, կալանքի, մեղադրանքի ներկայացման, պաշտոնական հաղորդագրությունների և դատական միջանկյալ ակտերի փուլերում[1]:

Օրենսդրական գործառնական նշանակությունը ներառում է նաև այն, որ ընթացիկ օրենսդրությունը չի կարող սահմանել մեղավորության կանխավարկածներ այնպիսի ձևով, որը փաստացի շրջանցում է Սահմանադրության 66-րդ հոդվածով ամրագրված ապացուցման բեռի տրամաբանությունը: Օրենսդիրը կարող է սահմանել դատավարական պարտականություններ, ժամկետներ, ապացույցների ներկայացման կանոններ, սակայն չի կարող ստեղծել այնպիսի կառուցակարգ, որի արդյունքում անձը պարտավոր է ապացուցել իր անմեղությունը **և** այդ պարտականության չկատարումը դիտարկվի որպես մեղադրանքի ապացուցում: Փաստական կամ իրավական կանխավարկածների առկայությունն ինքնին չի նշանակում սկզբունքի խախտում. դրանք պետք է պահպանվեն ողջամիտ սահմաններում՝ հաշվի առնելով գործի նշանակությունն ու պաշտպանության իրավունքները: Այս սահմանը թույլ է տալիս դատավարական պարտականությունը տարբերակել անմեղությունն ապացուցելու պարտականությունից:

Երկրորդ ուղղությունը մեկնաբանական գործառնական նշանակությունն է: Սահմանադրության 63-րդ հոդվածը երաշխավորում է անկախ և անաչառ դատարանի կողմից գործի արդարացի քննության իրավունքը, իսկ 66-րդ հոդվածը սահմանում է մեղավորության հաստատման բացառիկ դատական ձևը: Այս կապի մեջ դատարանի գործառույթը երկակի է. դատարանը մի կողմից պետք է քննի մեղադրանքի հիմնավորվածությունը, մյուս կողմից՝ իր վարքագծով և ակտերի լեզվով չպետք է նախապես հաստատի այն, ինչը դեռ ենթակա է ապացուցման: «Վարդան Մարտիրոսյանն ընդդեմ Հայաստանի» գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest: Հոդվածներ 66 և 75: European Court of Human Rights. *Engel and Others v. the Netherlands*, applications Nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72, judgment of 8 June 1976, §§ 80–83 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479

դատարանը դատական ձևակերպումները գնահատել է երկու տարբեր դատավարական իրավիճակներում: Կալանքի ժամկետի երկարացման որոշումների վերաբերյալ անմեղության կանխավարկածի խախտում չի արձանագրվել՝ հաշվի առնելով դրանց ամբողջական համատեքստն ու վերաքննիչ դատարանի կատարած ճշտումը: Խախտումը վերաբերում էր գործը դատաքննության նշանակելու որոշման՝ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մասին անվերապահ ձևակերպմանը, որը հետագայում չէր ճանաչվել որպես սխալ և չէր շտկվել[1]:

Դատական ակտը պետք է գնահատվի *դրա լուծած դատավարական հարցի և օգտագործված լեզվի համադրությամբ:* Եթե դատարանը կալանքի կամ այլ միջանկյալ որոշման մեջ օգտագործում է այնպիսի ձևակերպումներ, որոնց ամբողջական իմաստը արտահայտում է մեղավորության կանխակալ հաստատում, ապա խաթարվում է ոչ միայն ՄԻԵԿ 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջը, այլև ՀՀ Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական իմաստը: ՄԻԵԴ-ի 2026 թվականի թեմատիկ ուղեցույցում ևս ընդգծվում է, որ խախտման հարցում որոշիչ է ոչ միայն բառացի ձևակերպումը, այլև դատական կամ պաշտոնական խոսքի իրական իմաստը և ստեղծվող տպավորությունը[2]: Այս գործից բխող տարբերակումը կարևոր է սահմանադրական գնահատման համար. *անհաջող բառընտրությունն ու մեղավորության անվերապահ հաստատումը տարբեր իրավական իրավիճակներ են: Կալանքի անհրաժեշտությունը հիմնավորող դատական ակտը պետք է պահպանի հիմնավոր կասկածի և ապացուցված մեղավորության սահմանը:*

Իրավական որոշակիության և համաչափության սկզբունքների հետ կապը նույնպես բացահայտում է սահմանադրական ամրագրման գործառնական արժեքը: Սահմանադրության 78-րդ հոդվածը պահանջում է, որ հիմնական իրավունքների սահմանափակման միջոցները լինեն պիտանի, անհրաժեշտ և համարժեք, իսկ 79-րդ հոդվածը պահանջում է, որ սահմանափակումների հիմքերն ու ծավալը լինեն բավարար չափով որոշակի: Անմեղության կանխավարկածի համատեքստում սա նշանակում է, որ մինչդատական հարկադրանքի միջոցները *պետք է հիմնավորվեն*

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest: Հոդվածներ 63 և 66: ՄԻԵԴ, *«Վարդան Մարտիրոսյանն ընդդեմ Հայաստանի» (Vardan Martirosyan v. Armenia),* գանգատ թիվ 13610/12, 15.06.2021թ. վճիռ, §§ 80–91, հատկապես §§ 83–86 և 87–91 // ARLIS, հայերեն պաշտոնական տեքստ: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/156947 : HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210404

[2] ՄԻԵԴ, *«Վարդան Մարտիրոսյանն ընդդեմ Հայաստանի» (Vardan Martirosyan v. Armenia),* գանգատ թիվ 13610/12, 15.06.2021թ. վճիռ, §§ 80–91, հատկապես §§ 83–86 և 87–91 // ARLIS, հայերեն պաշտոնական տեքստ: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/156947 : HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210404: European Court of Human Rights. Presumption of innocence. Key Theme – Article 6 (criminal), updated 28 February 2026, pp. 2–5: URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/presumption-of-innocence

փվյալ միջոցի համար օրենքով պահանջվող կասկածի, փաստական հիմքերի և վարույթի ապահովման կոնկրետ ու սպուգելի անհրաժեշտության հաշվառմամբ՝ առանց մեղավորության հարցը նախապես լուծելու: Եթե կալանքը, խուզարկությունը, գույքի սահմանափակումը կամ պաշտոնական հաղորդագրությունը հիմնվում են մեղավորության կանխակալ ենթադրության վրա, ապա մեղավորության կանխակալ վերագրումը գնահատվում է Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի տեսանկյունից, իսկ միջամտության պիտանիությունը, անհրաժեշտությունը, համարժեքությունը և օրենսդրական հիմքի որոշակիությունը՝ համապատասխանաբար 78-րդ և 79-րդ հոդվածների շրջանակում: Այս պահանջների խախտումները կարող են համընկնել, սակայն մեկը մյուսից ինքնաբերաբար չի բխում[1]:

Սահմանադրական ամրագրումը նաև ազդում է պաշտպանության իրավունքի բովանդակության վրա: Գործող Սահմանադրության 67-րդ հոդվածը մեղադրյալին տալիս է ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին տեղեկացվելու, անձամբ կամ պաշտպանի միջոցով պաշտպանվելու, պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար բավարար ժամանակ և հնարավորություններ ունենալու, վկաներին հարցաքննելու և թարգմանչի ծառայությունից օգտվելու իրավունք: Մեղադրանքի հիմնավորվածությունը ստուգելու առումով այս իրավունքների արդյունավետ իրացումը ենթադրում է անձի՝ անմեղ համարվելու կարգավիճակի պահպանում մինչև մեղավորության վերջնական դատական հաստատումը: Եթե իրավակարգը փաստացիորեն նրան արդեն դիտարկում է որպես մեղավոր, ապա խաթարվում է պաշտպանության այն իրավական ելակետը, ըստ որի մեղադրանքի կողմը պարտավոր է հիմնավորել իր պնդումը, իսկ անձը կարող է վիճարկել դրա ապացուցվածությունը[2]:

Այս պատճառով անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումը պետք է դիտարկել նաև որպես պաշտպանության իրավունքի արդյունավետության նախապայման: Մեղադրանքի քննության ընթացքում արդյունավետ պաշտպանությունը ենթադրում է, որ մեղադրանքը դեռ ապացուցման կարիք ունի, դատարանը պահպանում է անաչառությունը, ապացուցման բեռը մեղադրանքի կողմում է, իսկ *մեղադրանքն ապացուցված լինելու վերաբերյալ չփարատված ողջամիտ կասկածները մեկնաբանվում են հօգուտ մեղադրյալի:* 2021 թվականի

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest: Հոդվածներ 66, 78 և 79: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 30.06.2021 թ., ուժի մեջ է մտել ընդհանուր կարգով՝ 01.07.2022 թ., հոդված 17, մասեր 1–4 // ARLIS: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/154763 : Տե՛ս նաև օրենսգրքի 18-րդ հոդվածը:

[2] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest: Հոդվածներ 63, 66 և 67:

քրեական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 3-րդ մասում հատուկ նշվում է, որ մեղադրյալի անմեղության ապացուցման պարտականությունը չի կարող դրվել նաև նրա պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի վրա: Այս նորմը սահմանադրական մակարդակում պետք է ընկալել որպես պաշտպանության իրավունքի և անմեղության կանխավարկածի փոխկապակցվածության գործառնական արտահայտություն[1]: Այս կապով պաշտպանական գործունեությունը մեղադրանքի ստուգման և հակափաստարկների ներկայացման հնարավորություն է, որի իրականացումը չի փոխում ապացուցման բեռի սահմանադրական բաշխումը: Պաշտպանի նախաձեռնությունը կամ առանձին փաստարկի չհաստատվելը չեն կարող փոխարինել մեղադրանքի ապացուցմանը:

Երրորդ ուղղությունը սահմանադրական վերահսկողության նշանակությունն է: ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2010 թվականի մարտի 30-ի ՍԴՈ-871 որոշմամբ հիմնավորել է անձի մեղքը բացառապես դատական կարգով հաստատելու և մեղադրյալի վրա անմեղության ապացուցման պարտականություն չդնելու պահանջները: Որոշմամբ արձանագրվել է նաև, որ անմեղության կանխավարկածը չի բացառում անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար անհրաժեշտ ապացույցներ ձեռք բերելու իրավասու մարմնի գործունեությունը: Այս իրավական դիրքորոշումները թույլ են տալիս անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումը մեկնաբանել որպես իրավական կարգավիճակի պահպանման մեխանիզմ[2]: *Անմեղ համարվելու կարգավիճակն այս իմաստով չի կախված մեղադրյալի մասին վարույթն իրականացնող մարմնի համոզմունքից: Մեղադրանքի քննության հնարավորությունն ու անմեղ համարվելու իրավունքը համատեղ գործում են՝ մինչև պատշաճ դատական ընթացակարգի ավարտը:*

Սահմանադրական վերահսկողության գործառույթը պահանջում է, որ օրենսդրական որևէ լուծում չխաթարի այս կարգավիճակը: Եթե օրենքը կամ դրա մեկնաբանությունը փաստացի հնարավորություն է տալիս մեղադրանքի կողմին խուսափել ապացուցման բեռից, դատարանին՝ կանխակալ ձևակերպել մեղավորության մասին դիրքորոշում, կամ պետական մարմիններին՝ անձին

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest : Հոդվածներ 66 և 67: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 30.06.2021 թ., ուժի մեջ է մտել ընդհանուր կարգով՝ 01.07.2022 թ., հոդված 17, մասեր 1–4 // ARLIS: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/154763

[2] ՀՀ Սահմանադրական դատարան, 30.03.2010 թ. ՍԴՈ-871 որոշում՝ «Քաղաքացիներ Արամ Սարգսյանի և Կարապետ Ռուբինյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ», պատճառաբանական մասի 5–8-րդ կետեր:
URL: https://www.concourt.am/decision/decisions/633eb3c7b5a67_sdv-871.pdf

ներկայացնել որպես մեղավոր մինչև մեղավորությունը դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատելը, ապա այդ իրավիճակը պետք է գնահատվի Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի, ինչպես նաև 3-րդ, 63-րդ, 67-րդ, 78-րդ և 79-րդ հոդվածների համադրմամբ: Սահմանադրական վերահսկողության ընթացքում ստուգվում է նորմի սահմանադրականությունը, մինչդեռ առանձին հաղորդագրության կամ դատական ձևակերպման իրավաչափությունը գնահատվում է դրա համար նախատեսված ընթացակարգով:

Չորրորդ ուղղությունը իրավապաշտպան-ինստիտուցիոնալ նշանակությունն է: Իրավապաշտպան-ինստիտուցիոնալ ուղղության առարկան պաշտպանության կազմակերպումն է: Սահմանադրության 75-րդ հոդվածի պահանջը ենթադրում է, որ մեղավորության կանխակալ վերագրման վերաբերյալ առարկությունը պետք է քննվի իր բովանդակությամբ, իսկ վիճարկվող ձևակերպումը՝ գնահատվի իրավասու մարմնի կողմից: Իրավապաշտպան կառույցները կարող են նպաստել խախտման բացահայտմանը և պաշտպանության միջոցի կիրառմանը, մինչդեռ քրեական մեղավորության հարցը լուծում է իրավասու դատարանը[1]:

Հինգերորդ ուղղությունը հանրային իշխանության վարքագծի կառավարումն է: Անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումը պարտադիր է ոչ միայն դատարանների և օրենսդրի, այլև բոլոր այն մարմինների համար, որոնք իրենց խոսքի կամ գործողության միջոցով կարող են անձի վերաբերյալ ձևավորել մեղավորության կանխակալ ընկալում: Եվրոպական Միության 2016/343 դիրեկտիվի 4–6-րդ հոդվածներում հատուկ անդրադարձ է կատարվել մեղավորությանը վերաբերող հանրային հայտարարություններին, անձին մեղավոր ներկայացնող ֆիզիկական սահմանափակումների կիրառմանը, ապացուցման բեռին և կասկածների մեկնաբանմանը[2]: *Հայաստանի իրավակարգում դրա օգտագործումը համեմատական վերլուծության նշանակություն ունի. դիրեկտիվն ինքնին ՀՀ հանրային մարմինների համար անմիջականորեն պարտադիր իրավական հիմք չէ: Դրա պահանջների համադրումը Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի հետ թույլ է տալիս տարբերակել պաշտոնական հաղորդակցության, անձի արտաքին ներկայացման և ապացուցման կարգավորման հարցերը:*

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest : Հոդվածներ 61, 66 և 75:

[2] European Parliament and Council of the European Union. Directive (EU) 2016/343 of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings, Articles 4–6 // Official Journal of the European Union, L 65, 11.03.2016, pp. 1–11. EUR-Lex: URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343 : Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest : Հոդվածներ 66 և 81:

Վերը ներկայացվածի ընդհանրացման արդյունքում առաջարկում ենք ՀՀ իրավակարգի համար տարբերակել անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրման գործառնական նշանակության հինգ ուղղություն՝ օրենսդրական-նորմաստեղծ, մեկնաբանական, սահմանադրական վերահսկողության, իրավապաշտպան-ինստիտուցիոնալ և հանրային իշխանության վարքագծի կառավարման:

Սահմանադրական ամրագրումը պարտադրում է օրենսդրին պատշաճ բաշխել ապացուցման բեռը, դատարանին՝ պահպանել անաչառություն, չեզոք լեզու և մեղադրանքի ապացուցվածության պատշաճ չափանիշ, դատախազությանը և քննչական մարմիններին՝ խուսափել մեղավորության կանխակալ ներկայացումից, իրավապաշտպան մարմիններին՝ իրենց իրավասության շրջանակում նպաստել խախտումների բացահայտմանն ու պաշտպանության միջոցների կիրառմանը, իսկ հանրային իշխանության բոլոր սուբյեկտներին՝ անձի սահմանադրական կարգավիճակը չաղավաղել սկզբունքի կիրառելիության շրջանակում:

Այսպիսով, առաջարկվող դասակարգումը սահմանադրական ամրագրման գործառնական նշանակությունը բացահայտում է իրավական կանոնի ձևավորման, դրա մեկնաբանության, սահմանադրական վերահսկողության, պաշտպանության կազմակերպման և պաշտոնական վարքագծի միջոցով: Հինգ ուղղությունների գիտական արժեքը դրանց փոխադարձ կապը և գնահատման տարբեր առարկաները որոշելն է: Օրենսդրական երաշխիքի բովանդակությունը, դրա դատական մեկնաբանությունն ու ինստիտուցիոնալ ապահովումը պետք է համադրվեն անձի անմեղ համարվելու կարգավիճակի պահպանման հետ: Այս հիմքով ընդհանուր սահմանադրական պահանջից բխեցվում են հանրային մարմինների կոնկրետ պարտավորությունները՝ մեղադրանքի քննության, ապացուցման և պաշտոնական հաղորդակցության ընթացքում:

3) Կիրառելիության և պաշտոնական խոսքի գնահատման չափանիշները

ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի երրորդ մասը սահմանում է, որ հանրային իշխանությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով: Սկզբունքի կիրառելիության շրջանակում դատարանը կամ այլ հանրային մարմին պարտավոր է առաջնորդվել Սահմանադրության 66-րդ հոդվածով՝ անկախ օրենսդրական կարգավորման մանրամասնության աստիճանից: Նախ պետք է որոշվի քրեական մեղադրանքի առկայությունը՝ հաշվի առնելով նաև դրա կոնվենցիոն ինքնավար իմաստը, կամ ավարտված քրեական վարույթի հետ գնահատվող ընթացակարգի բավարար կապը[1]:

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest :

Նորմի անմիջական գործողությունը կաշկանդում է հանրային մարմնին, սակայն չի ստեղծում Սահմանադրությամբ կամ օրենքով չնախատեսված լիազորություն:

Նորմի անմիջական կիրառելիության համար առաջարկում ենք ձևակերպել չորս չափանիշ: Առաջին՝ սուբյեկտային չափանիշ. նորմն ուղղակիորեն պարտադիր է հանրային իշխանության բոլոր մարմինների համար՝ դատարան, դատախազություն, քննչական մարմին, ոստիկանություն, կառավարություն, նախարարություն, տեղական ինքնակառավարման մարմին և պաշտոնատար անձ: Երկրորդ՝ փուլային չափանիշ. նորմը գործում է քրեական մեղադրանքի առկայության պահից՝ այն հասկանալով նաև ՄԻԵԿ-ի ինքնավար իմաստով, մինչև մեղավորությունը դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատելը, իսկ արդարացումից կամ քրեական հետապնդման դադարեցումից հետո՝ ավարտված վարույթի հետ բավարար կապ ունեցող ընթացակարգերում: Երրորդ՝ բովանդակային չափանիշ. արգելվում է անձին վերագրել մեղավորի կարգավիճակ, քրեական մեղադրանքի ապացուցման բեռը տեղափոխել նրա վրա կամ մեղադրանքն ապացուցված լինելու վերաբերյալ չփարատված ողջամիտ կասկածները մեկնաբանել նրա դեմ: Չորրորդ՝ լեզվական չափանիշ. պաշտոնական կամ դատական ձևակերպումները՝ գնահատվելով խոսողի կարգավիճակի, վարույթի փուլի և ամբողջական համատեքստի համադրությամբ, չեն կարող մեղադրանքը ներկայացնել որպես հաստատված մեղավորություն:[1]

Դատարանը կարող է այդ չափանիշներով գնահատել կալանքի որոշման լեզուն, դատախազությունը՝ մամուլի հաղորդագրությունը, օրենսդիրը՝ ապացուցման բեռը կարգավորող նորմը, իսկ Սահմանադրական դատարանը՝ այն օրենքները, որոնք կարող են անձի մեղավորության կանխակալ ընկալում ստեղծել: Չորս չափանիշները կիրառվում են փոխկապակցված հաջորդականությամբ. սուբյեկտային և փուլային չափանիշներով որոշվում է պաշտպանության գործողության շրջանակը, իսկ բովանդակային և լեզվական չափանիշներով ստուգվում է դրա պահպանումը:

Հոդվածներ 3, 6 և 66: European Court of Human Rights. *Engel and Others v. the Netherlands*, applications Nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72, judgment of 8 June 1976, §§ 80–83 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479 : European Court of Human Rights. *Allen v. the United Kingdom* [GC], application No. 25424/09, judgment of 12 July 2013, §§ 94, 104 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122859 *: Nealon and Hallam v. the United Kingdom* [GC], applications Nos. 32483/19 and 35049/19, judgment of 11 June 2024, §§ 168–169 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234468

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest : Հոդվածներ 3, 66 և 81: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 30.06.2021 թ., ուժի մեջ է մտել ընդհանուր կարգով՝ 01.07.2022 թ., հոդված 17, մասեր 1–4 // ARLIS: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/154763 : European Court of Human Rights. Presumption of innocence. Key Theme – Article 6 (criminal), updated 28 February 2026, pp. 2–5: URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/presumption-of-innocence

Սկզբունքի խախտման հարցը լուծելիս անհրաժեշտ է պարզել նաև, թե գնահատվող ակտը ինչ իրավական հարց է լուծում և ինչպես է իր հիմնավորումը կապում քրեական մեղադրանքի հետ:

Կանխարգելիչ նշանակությունը դրսևորվում է մինչև դատական ակտի ընդունումը կամ հաղորդագրության հրապարակումը նույն չափանիշներով դրա հիմնավորումն ու լեզուն ստուգելու հնարավորության մեջ: Խախտման մասին առարկություն ներկայացվելու դեպքում գնահատվում է արդեն ընդունված ակտը կամ տարածված հաղորդագրությունը՝ օրենքով նախատեսված պաշտպանության միջոցի շրջանակում[1]:

Գործող Սահմանադրության 76-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ արտակարգ կամ ռազմական դրության ժամանակ մի շարք իրավունքներ կարող են ժամանակավորապես կասեցվել կամ լրացուցիչ սահմանափակվել, սակայն 63-72-րդ հոդվածներում նշված իրավունքներն այդ հոդվածով նախատեսված բացառության մեջ են և չեն կարող կասեցվել կամ լրացուցիչ սահմանափակվել 76-րդ հոդվածի հիմքով: Քանի որ անմեղության կանխավարկածն ամրագրված է 66-րդ հոդվածում, այն պահպանվում է նույնիսկ այն պայմաններում, երբ պետությունն ունի անվտանգության բարձրացված ռեժիմի անհրաժեշտություն:

ՄԻԵԴ-ը «Ալենե դը Ռիբեմոնն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով ընդգծել է, որ անմեղության կանխավարկածը կարող է խախտվել նաև պետական պաշտոնատար անձանց հայտարարությունների միջոցով, եթե դրանք անձին ներկայացնում են որպես մեղավոր մինչև դատավճիռը: Այս չափանիշը ՀՀ իրավակարգի համար կիրառելի է Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի միջոցով, քանի որ այն պարտադրում է հաշվի առնել ՀՀ վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան[2]:

Այս տեսանկյունից ՀՀ դատական և պաշտոնական պրակտիկայի համար անհրաժեշտ է տարբերակել երեք լեզվական մակարդակ: Առաջինը չեզոք դատավարական լեզուն է՝ «մեղադրվում է», «վերագրվում է», «ըստ մեղադրանքի»: Երկրորդը ռիսկային լեզուն է՝ «կատարել է», «հանցագործության հեղինակն է», «մեղավոր անձը», եթե դեռ չկա օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռ: Երրորդը սահմանադրորեն անթույլատրելի լեզուն է, երբ դատական ակտը կամ պաշտոնական

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest : Հոդվածներ 66 և 75:

[2] European Court of Human Rights. Allenet de Ribemont v. France, application No. 15175/89, judgment of 10 February 1995, §§ 36–38 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով // ՀՀՊՏ 2015.12.21, հատուկ թողարկում, հոդ. 1118: ARLIS, գործող պաշտոնական ինկորպորացիա: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest: Հոդվածներ 66 և 81:

հայտարարությունը փաստացիորեն լուծում է մեղավորության հարցը: Այս տարբերակմամբ առաջարկում ենք կիրառել դատական և պաշտոնական խոսքի սահմանադրական ստուգման նվազագույն չափանիշ. արդյոք օգտագործված ձևակերպումը պահպանում է մեղադրանքի և մեղավորության սահմանը, թե մեղադրանքը ներկայացնում է որպես հաստատված իրավական փաստ: Չեզոք բառի օգտագործումն ինքնին չի վերացնում կանխակալ իմաստը, իսկ առանձին ռիսկային բառը դեռ չի հաստատում խախտման առկայությունը: Գնահատման համար համադրվում են խոսողի կարգավիճակը, վարույթի փուլը, արտահայտության նպատակը և ամբողջական իմաստը:

Համատեքստի նշանակությունը երևում է նաև «Դակտարասն ընդդեմ Լիտվայի» գործից. դատախազի որոշման մեջ մեղավորության «ապացուցված» լինելու անհաջող ձևակերպումը տվյալ համատեքստում գնահատվել է որպես գործը դատաքննության ուղարկելու համար ապացույցների բավարարության վերաբերյալ դիրքորոշում, և ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի խախտում չի արձանագրվել: Իսկ «Էլ Կաադան ընդդեմ Գերմանիայի» գործով այդ դրույթը խախտվել էր, քանի որ պատժի կատարման կասեցումը վերացնելու վարույթում նոր հանցանքը համարվել էր հաստատված՝ մինչև այդ մեղադրանքի վերջնական դատական լուծումը: Երկու իրավիճակների համադրությունը ցույց է տալիս, որ խոսքի իրավական գնահատումը պետք է կապել ակտի լուծած հարցի հետ. ապացույցների բավարարության ստուգումը չի կարող վերածվել մեղավորության հարցի կանխակալ լուծման[1]:

Այսպիսով, սուբյեկտային, փուլային, բովանդակային և լեզվական չափանիշների համադրությամբ առաջարկվում է սկզբունքի կիրառելիության որոշումն ու դրա պահպանման ստուգումն ընդգրկող գնահատման մոտեցում: Դրա գիտական նշանակությունը ընդհանուր սահմանադրական պահանջը որոշակի իրավահարաբերության և պաշտոնական դիրքորոշման հետ կապելն է: Երեք լեզվական մակարդակների տարբերակմամբ առանձնացվում են խախտման հնարավոր ազդակը և դրա իրավական հաստատումը, իսկ որոշիչ է մնում ակտի կամ հայտարարության ամբողջական իմաստը: Այս գնահատումը կիրառելի է նաև արտակարգ կամ ռազմական դրության պայմաններում և, համապատասխան կապի առկայությամբ, ավարտված քրեական վարույթին հաջորդող ընթացակարգերում:

Եզրակացություն

Կատարված վերլուծությունը վկայում է, որ անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրումը Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգում

[1] European Court of Human Rights. *Daktaras v. Lithuania,* application No. 42095/98, judgment of 10 October 2000, §§ 41–45 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855 . European Court of Human Rights. *El Kaada v. Germany*, application No. 2130/10, judgment of 12 November 2015, § 37, §§ 52–66 // HUDOC: URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158492

պայմանավորված է պետության իրավական ինքնության ձևավորման, հանրային իշխանության սահմանափակման և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային չափանիշների ներգրավման փոխկապակցված պահանջներով:

Այսպիսով, կատարված վերլուծության արդյունքները թույլ են տալիս ձևակերպել հետևյալ եզրահանգումները:

1. Անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական ամրագրման երեք նախադրյալները կազմում են փոխկապակցված իրավական հիմքերի համակարգ: Անկախ պետականության և նոր սահմանադրական ինքնության ձևավորումն արտահայտում է պետության ու անձի հարաբերությունների արժեքային ուղղվածությունը, քրեական հետապնդման նկատմամբ սահմանադրական վերահսկողությունը՝ իշխանության հայեցողությունը սահմանափակելու պահանջը, իսկ միջազգային չափանիշների և պայմանագրային պարտավորությունների ներգրավումը՝ պաշտպանության բովանդակային հիմքը: Այս համակարգմամբ բացահայտվում է սահմանադրական ամրագրման անհրաժեշտությունը՝ անձի պաշտպանության և այդ պաշտպանությունը սահմանող իշխանության սահմանափակման միասնության մեջ:

2. Անմեղության կանխավարկածի սահմանադրական պաշտպանությունը պետք է գնահատվի կարգավիճակային, ապացուցողական և մեկնաբանական բաղադրիչների ամբողջականությամբ: Անմեղ համարվելու իրավունքի իրացումը պահանջում է մեղադրանքի ապացուցման բեռի պատշաճ բաշխում և չփարատված ողջամիտ կասկածների մեկնաբանում հօգուտ անձի: Ուստի 2015 թվականի փոփոխություններով սահմանադրական ձևակերպման համառոտացումը չի վերացնում այդ բաղադրիչների սահմանադրական նշանակությունը: Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի համակարգային մեկնաբանությունը հիմնավորում է դրանց պահպանումը, իսկ ընթացիկ օրենսդրությունը ենթակա է գնահատման հիմնական իրավունքի էության անխախտելիության պահանջով:

3. Առաջարկվող հինգ գործառնական ուղղությունների դասակարգման հիմքը սահմանադրական պահանջի իրականացման եղանակն է: Օրենսդրական-նորմաստեղծ, մեկնաբանական, սահմանադրական վերահսկողության, իրավապաշտպան-ինստիտուցիոնալ և հանրային իշխանության վարքագծի կառավարման ուղղությունների առանձնացմամբ ընդհանուր երաշխիքը կապվում է հանրային մարմինների որոշակի պարտավորությունների հետ: Ուղղությունները կարող են փոխկապակցվել կոնկրետ իրավիճակում՝ պահպանելով գնահատման իրենց առարկան և համապատասխան մարմնի իրավասության սահմանները:

4. Սուբյեկտային, փուլային, բովանդակային և լեզվական չափանիշները ձևավորում են սկզբունքի կիրառելիության ու պահպանման ստուգման հաջորդականություն: Սուբյեկտային և փուլային չափանիշներով որոշվում են պարտավոր մարմինն ու պաշտպանության գործողության շրջանակը:

Բովանդակային և լեզվական չափանիշներով այնուհետև ստուգվում է՝ արդյոք տվյալ նորմը, դատական ակտը կամ պաշտոնական հաղորդագրությունը պահպանում է անձի անմեղ համարվելու կարգավիճակն ու մեղադրանքի ապացուցման պարտականությունը, թե կանխորոշում է մեղավորության հարցի լուծումը:

5. Պաշտոնական խոսքի չեզոք, ռիսկային և սահմանադրորեն անթույլատրելի մակարդակների տարբերակումը հստակեցնում է խախտման ռիսկի և դրա իրավական հաստատման սահմանը: Առանձին բառը կամ ձևակերպումը գնահատման համար ազդակ է, իսկ որոշիչը պաշտոնական դիրքորոշման ամբողջական իմաստն է՝ խոսողի կարգավիճակի, վարույթի փուլի և խոսքի նպատակի համադրությամբ: Առաջարկվող նվազագույն ստուգման չափանիշը մեղադրանքի և հաստատված մեղավորության սահմանի պահպանումն է: Դրա կիրառման արդյունքում պարզվում է՝ ակտը կամ հայտարարությունը վերաբերում է տվյալ փուլում լուծվող հարցին, թե փաստացի փոխարինում է մեղավորության պատշաճ դատական հաստատմանը:

6. Կիրառելիության սահմանների հստակեցումը գնահատման առաջարկված չափանիշների անհրաժեշտ պայմանն է: Քրեական մեղադրանքի առկայությունը որոշելիս հաշվի է առնվում նաև դրա կոնվենցիոն ինքնավար իմաստը. վարույթի վարչական կամ կարգապահական անվանումն ինքնին չի բացառում սկզբունքի կիրառումը: Արդարացումից կամ քրեական հետապնդման դադարեցումից հետո պաշտպանությունը վերաբերում է վարույթի հետ բավարար կապ ունեցող հետագա ընթացակարգերին:

Հետազոտության գիտական արդյունքը նախադրյալների համակարգման, գործառնական ուղղությունների դասակարգման և գնահատման չափանիշների միջև կապի հիմնավորումն է: Դրա կիրառական նշանակությունն արտահայտվում է դատական ակտերի ու պաշտոնական հաղորդագրությունների նախապատրաստման ընթացքում մեղավորության կանխակալ վերագրման կանխմամբ, ինչպես նաև համապատասխան մարմնի իրավասության շրջանակում վիճարկվող ձևակերպումների իրավական գնահատմամբ:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի, դատական ակտերի և գրականության ցանկ

1. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն (ընդունվել է 05.07.1995 թ. հանրաքվեով), սկզբնական խմբագրություն: URL: https://arlis.am/hy/acts/1
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 27.11.2005 թ. հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով:
URL: https://www.arlis.am/hy/acts/75780
3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն՝ 06.12.2015 թ. հանրաքվեով ընդունված փոփոխություններով:
URL: https://www.arlis.am/hy/acts/102510/latest
4. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք (ընդունվել է 01.07.1998 թ.): URL: https://www.arlis.am/hy/acts/68011
5. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք (ընդունվել է 30.06.2021 թ.): URL: https://www.arlis.am/hy/acts/154763
6. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր: Ընդունվել է ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի 10.12.1948 թ. 217 Ա (III) բանաձևով:
URL: https://www.arlis.am/hy/acts/1896
7. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր: Ընդունվել է 16.12.1966 թ., ուժի մեջ է մտել 23.03.1976թ.: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/18500
8. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա: Ստորագրվել է Հռոմում 04.11.1950 թ., ուժի մեջ է մտել 03.09.1953թ.: URL: https://www.arlis.am/hy/acts/192808
9. European Parliament and Council of the European Union. Directive (EU) 2016/343 of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings // Official Journal of the European Union. 2016. L 65, 11 March. P. 1–11. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343
10. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 30.03.2010 թ. ՍԴՈ-871 որոշումը՝ քաղաքացիներ Արամ Սարգսյանի և Կարապետ Ռուբինյանի դիմումի հիման վրա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրականության վերաբերյալ:
URL: https://www.concourt.am/decision/decisions/633eb3c7b5a67_sdv-871.pdf
11. European Court of Human Rights. *Engel and Others v. the Netherlands*, applications Nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72, judgment of 8 June 1976. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479

12. European Court of Human Rights. *Salabiaku v. France*, application No. 10519/83, judgment of 7 October 1988. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57570

13. European Court of Human Rights. *Allenet de Ribemont v. France*, application No. 15175/89, judgment of 10 February 1995. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914

14. European Court of Human Rights. *Daktaras v. Lithuania*, application No. 42095/98, judgment of 10 October 2000. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855

15. European Court of Human Rights. *Allen v. the United Kingdom* [GC], application No. 25424/09, judgment of 12 July 2013. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122859

16. European Court of Human Rights. *El Kaada v. Germany,* application No. 2130/10, judgment of 12 November 2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158492

17. European Court of Human Rights. *Vardan Martirosyan v. Armenia*, application No. 13610/12, judgment of 15 June 2021. URL: https://www.arlis.am/hy/acts/156947 , https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210404

18. European Court of Human Rights. *Nealon and Hallam v. the United Kingdom* [GC], applications Nos. 32483/19 and 35049/19, judgment of 11 June 2024. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234468

19. UN Human Rights Committee. General Comment No. 32, Article 14: Right to Equality before Courts and Tribunals and to a Fair Trial. CCPR/C/GC/32. Geneva: United Nations, 23 August 2007. 18 p. URL: https://digitallibrary.un.org/record/606075?ln=en

20. European Court of Human Rights. Presumption of Innocence. Key Theme – Article 6 (criminal limb). Updated 28 February 2026. 12 p.
URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/presumption-of-innocence

ПРЕДПОСЫЛКИ КОНСТИТУЦИОННОГО ЗАКРЕПЛЕНИЯ ПРЕЗУМПЦИИ НЕВИНОВНОСТИ И ЕЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Аннотация

В статье исследуются правовые предпосылки конституционного закрепления презумпции невиновности и ее функциональное значение. Цель исследования заключается в раскрытии обязанностей законодательных, судебных и иных органов публичной власти, вытекающих из конституционного закрепления данного принципа, а также в разработке критериев оценки их соблюдения. На основе системного толкования и сравнительно-правового анализа выделяются три взаимосвязанные предпосылки: необходимость ограничения полномочий публичной власти в ходе уголовного преследования, установления обязательных конституционных требований к законодательному регулированию и своевременной защиты лица от преждевременного признания его виновным. В статье рассматриваются функции данного принципа в сфере

законодательного регулирования, толкования правовых норм, конституционного контроля, защиты прав и деятельности органов публичной власти. Их содержание раскрывается с учетом компетенции соответствующего органа или должностного лица и возложенных на них обязанностей по обеспечению соблюдения данного принципа.

Для оценки судебных актов и официальных сообщений предлагаются субъектный, стадийный, содержательный и языковой критерии. Их применение предполагает первоначальное установление применимости презумпции невиновности с последующим анализом распределения бремени доказывания и формулировок, касающихся лица, в зависимости от характера оцениваемого акта. В частности, устанавливается, отражают ли такие формулировки обвинение, которое еще подлежит доказыванию, либо представляют виновность лица как уже установленный факт.

На основе анализа решений Европейского суда по правам человека проводится разграничение между оценкой достаточности доказательств для принятия конкретного решения и окончательным судебным установлением виновности. Применительно к официальным высказываниям обосновывается необходимость оценки используемых формулировок в их полном контексте, поскольку механическая проверка отдельных слов недостаточна для определения соблюдения данного принципа. Предлагаемые критерии могут применяться при подготовке судебных актов и официальных сообщений, а также в процессе их правовой оценки.

Ключевые слова: презумпция невиновности, конституционность, конституционное закрепление, функциональное значение, бремя доказывания, критерии применимости, официальные высказывания.

PREREQUISITES FOR THE CONSTITUTIONAL ENSHRINEMENT OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE AND ITS FUNCTIONAL SIGNIFICANCE IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Annotation

This article examines the legal prerequisites for the constitutional enshrinement of the presumption of innocence and its functional significance. The study aims to clarify the obligations arising from the constitutional recognition of this principle for legislative, judicial, and other public authorities and to propose criteria for assessing compliance with these obligations. Drawing on systematic interpretation and comparative legal analysis, the study identifies three interrelated prerequisites: the need to limit the powers of public authorities in the course of criminal prosecution, to establish binding constitutional requirements for legislative regulation, and to ensure timely protection against the premature attribution of guilt to an individual. The article examines the functions of the principle in legislative regulation, the interpretation of legal norms, constitutional review, the protection of rights,

and the conduct of public authorities. These functions are explained with reference to the competence of the relevant authority or official and their obligations to ensure compliance with the principle.

The article proposes actor-specific, procedural-stage, substantive, and linguistic criteria for assessing judicial decisions and official communications. Applying these criteria requires first determining whether the presumption of innocence is applicable and then, depending on the nature of the act under examination, assessing the allocation of the burden of proof and the language used in relation to the individual concerned. In particular, the assessment considers whether such language refers to an accusation that remains to be proven or presents the individual's guilt as an already established fact.

Based on an analysis of the case law of the European Court of Human Rights, the article distinguishes between assessing the sufficiency of evidence required to adopt a particular decision and the final judicial determination of guilt. With regard to official statements, it substantiates the need to assess the language used within its full context, since a mechanical examination of isolated words is insufficient to determine compliance with the principle. The proposed criteria may be applied when drafting judicial decisions and official communications, as well as in the course of their legal assessment.

Keywords: presumption of innocence, constitutionality, constitutional enshrinement, functional significance, burden of proof, applicability criteria, official statements.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 29.09.2026 թ., տրվել է գրախոսության 01.10.2026 թ., ընդունվել է տպագրության 09.10.2026 թ.: